

**UCHWAŁA NR XXX/245/2021
RADY MIEJSKIEJ W KISIELICACH**

z dnia 27 października 2021 r.

**w sprawie przyjęcia Gminnego Programu Wspierania Rodziny w Gminie
Kisielice na lata 2022-2024**

Na podstawie art. 18 ust. 2 pkt 15 ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz. U. z 2021 r. poz. 1372) oraz art. 176 pkt 1 i art. 179 ust. 2 ustawy z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej (Dz. U. z 2020 r. poz. 821, z 2021 r. poz. 159 i 1006) Rada Miejska w Kisielicach uchwala, co następuje:

§ 1. Przyjąć Gminny Program Wspierania Rodziny w Gminie Kisielice na lata 2022-2024, który stanowi załącznik do niniejszej uchwały.

§ 2. Uchwała wchodzi w życie z dniem 1 stycznia 2022 r.

Przewodniczący Rady
Miejskiej w Kisielicach

Jarosław Zaborowski

Załącznik do uchwały Nr XXX/245/2021
Rady Miejskiej w Kisielicach
z dnia 27 października 2021 r.

GMINNY PROGRAM WSPIERANIA RODZINY W GMINIE KISIELICE NA LATA 2022-2024

KISIELICE 2021

Spis treści

Wstęp	3
1. Kontekst prawny i strategiczny w obszarze wspierania rodziny	5
1.1. Uwarunkowania prawne	5
1.2. Zgodność z dokumentami strategicznymi	7
2. Diagnoza sytuacji rodzin w Gminie Kisielice	9
2.1. Sytuacja rodzin w świetle danych i sprawozdań	9
2.2. Prezentacja wyników badań ankietowych mieszkańców	17
3. Cele, kierunki i oczekiwane rezultaty działań	20
4. Adresaci i realizatorzy Programu	24
5. Monitoring i ewaluacja Programu	25
6. Źródła finansowania Programu	26
Załącznik 1.	28

Wstęp

Opracowanie i realizacja gminnego programu wspierania rodziny stanowi, zgodnie z *Ustawą z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej* (Dz. U. 2020 poz. 821), zadanie własne gminy. W świetle art. 176 pkt 1 tejże ustawy, program powinien mieć trzyletni horyzont czasowy, natomiast zgodnie z art. 179 ust. 2 jest on uchwalany przez radę gminy, z uwzględnieniem potrzeb związanych z realizacją zadań z zakresu wspierania rodziny.

Gminny Program Wspierania Rodziny w Gminie Kisielice na lata 2022-2024 opracowywany był w szczególnych warunkach, charakteryzujących się dużą niepewnością dotyczącą procesów społecznych i gospodarczych w Polsce i na świecie. Ogłoszony w marcu 2020 roku stan epidemii SARS-coV-2 (czyli tzw. koronawirusa) w kraju i związane z nim ograniczenia poważnie wpłynęły na funkcjonowanie zarówno jednostek samorządu terytorialnego, jak i całego społeczeństwa. Pierwsza połowa roku przyniosła ograniczenia w działalności gospodarczej, zmniejszenie zakresu lub wyłączenie funkcjonowania instytucji i zakładów pracy oraz izolację społeczną. Po niespełna dwóch miesiącach rząd podjął decyzję o stopniowym wycofywaniu restrykcji, jednak okres izolacji i zamrożenia gospodarki był na tyle długi, by spowodować zamknięcie niektórych zakładów pracy, zwolnienia pracowników, zmniejszenie produkcji i zakresu działalności. Jesień 2020 roku i wiosna 2021 roku przyniosły kolejne fale zachorowań oraz powrót obostrzeń i rekomendacji związanych z izolacją społeczną, pracą zdalną i nauką w trybie on-line, które obowiązywały nadal do połowy 2021 roku.

Trudno dziś prognozować, jakie będą długoterminowe konsekwencje zdrowotne zarówno samej epidemii, jak i związanej z nią izolacji społecznej oraz zmian sytuacji społeczno-ekonomicznej środowisk rodzinnych. Praca zdalna i nauka online spowodowały, że rodziny zostały zmuszone do funkcjonowania ze sobą praktycznie całą dobę. Ponadto rekomendacje dotyczące ograniczenia bezpośrednich kontaktów z dalszą rodziną, sąsiadami, znajomymi, a także zamknięcie miejsc, które sprzyjały tym kontaktom, takich jak restauracje, kina, siłownie, pogłębiły izolację. Dla części rodzin był to okres umożliwiający spędzanie ze sobą czasu, którego do tej pory nie mieli. W innych natomiast spowodował bądź nasilił problemy takie jak bezrobocie, bezradność opiekuńczo-wychowawcza, uzależnienia, przemoc i konflikty rodzinne.

Szczególnie trudny czas ten okazał się dla dzieci i młodzieży, głównie z uwagi na konieczność ograniczenia bądź rezygnacji z bezpośrednich kontaktów z rówieśnikami, trudności w przystosowaniu się do reguł zdalnej nauki, nadmierne korzystanie z urządzeń elektronicznych, przebywanie w dysfunkcyjnym środowisku rodzinnym, brak alternatywnych możliwości spędzania wolnego czasu. Skutki izolacji mogą ujawnić się w najbliższych latach, jednak już teraz mówi się o możliwych problemach emocjonalnych dzieci i młodzieży, zagrożeniu uzależnieniami behawioralnymi oraz trudnościami w nauce i w bezpośrednich relacjach z rówieśnikami.

Gminny Program Wspierania Rodziny w Gminie Kisielice na lata 2022-2024 stanowi kontynuację poprzedniego Programu obowiązującego w latach 2019-2021, jednak uwzględnia szczególne uwarunkowania związane z obecną sytuacją społeczną i niepewność programowania działań. Jego głównym założeniem jest tworzenie spójnego oraz elastycznego systemu wsparcia i pomocy rodzinie w wypełnianiu funkcji opiekuńczo-wychowawczych oraz zapewnieniu dzieciom i młodzieży warunków wszechstronnego rozwoju.

Niniejszy dokument składa się z dwóch zasadniczych części. Pierwsza ma charakter diagnostyczny i zawiera analizę sytuacji rodzin w gminie, w tym środowisk korzystających

z pomocy społecznej w latach 2018-2020 oraz charakterystykę potencjału instytucjonalnego Gminy w obszarze wsparcia rodzin. Główne źródło informacji stanowiły sprawozdania Miejsko-Gminnego Ośrodka Pomocy Społecznej w Kisielicach, Gminnej Komisji Rozwiązywania Problemów Alkoholowych oraz Zespołu Interdyscyplinarnego, a także dane Banku Danych Lokalnych Głównego Urzędu Statystycznego (BDL GUS) oraz wyniki badań ankietowych przeprowadzonych wśród 56 mieszkańców gminy. Druga część Programu to część operacyjna, precyzująca cele i działania do realizacji w przyjętej perspektywie czasowej, z uwzględnieniem ich harmonogramu, źródeł finansowania oraz głównych założeń monitoringu.

1. Kontekst prawny i strategiczny w obszarze wspierania rodziny

1.1. Uwarunkowania prawne

Przepisy dotyczące wspierania rodziny mają swoje źródło w *Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r.* W świetle jej art. 18: „Małżeństwo jako związek kobiety i mężczyzny, rodzina, macierzyństwo i rodzicielstwo znajdują się pod ochroną i opieką Rzeczypospolitej Polskiej”, natomiast zgodnie z art. 71 ust. 1 „Państwo w swojej polityce społecznej i gospodarczej uwzględnia dobro rodziny. Rodziny znajdujące się w trudnej sytuacji materialnej i społecznej, zwłaszcza wielodzietne i niepełne, mają prawo do szczególnej pomocy ze strony władz publicznych.” Wyjątkowej ochronie Rzeczypospolitej Polskiej podlegają ponadto prawa dzieci, albowiem „każdy ma prawo żądać od organów władzy publicznej ochrony dziecka przed przemocą, okrucieństwem, wyzyskiem i demoralizacją” (art. 72 ust. 1).

Szczegółowe uregulowania dotyczące wspierania rodzin znajdują się w ustawach, wśród których w pierwszej kolejności należy wymienić wskazaną we wstępie *Ustawę z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej*. Preambuła ustawy wskazuje, że „rodzina jest podstawową komórką społeczeństwa oraz naturalnym środowiskiem rozwoju, i dobra wszystkich jej członków, a w szczególności dzieci”. Dokument ten został przyjęty dla dobra rodziny, jednak akcentowane jest przede wszystkim dobro dzieci, które „potrzebują szczególnej ochrony i pomocy ze strony dorosłych, środowiska rodzinnego, atmosfery szczęścia, miłości i zrozumienia, w trosce o ich harmonijny rozwój i przyszłą samodzielność życiową, dla zapewnienia ochrony przysługujących im praw i wolności”. W dalszej części preambuły podkreślono, iż „skuteczna pomoc dla rodziny przeżywającej trudności w opiekowaniu się i wychowywaniu dzieci oraz skuteczna ochrona dzieci i pomoc dla nich może być osiągnięta przez współpracę wszystkich osób, instytucji i organizacji pracujących z dziećmi i rodzicami”. Stosowanie ustawy, według art. 4, powinno uwzględniać podmiotowość dziecka i rodziny oraz prawo dziecka do:

- 1) wychowania w rodzinie, a w razie konieczności wychowywania dziecka poza rodziną – do opieki i wychowania w rodzinnych formach pieczy zastępczej, jeśli jest to zgodne z dobrem dziecka;
- 2) powrotu do rodziny;
- 3) utrzymywania osobistych kontaktów z rodzicami, z wyjątkiem przypadków, w których sąd zakazał takich kontaktów;
- 4) stabilnego środowiska wychowawczego;
- 5) kształcenia, rozwoju uzdolnień, zainteresowań i przekonań oraz zabawy i wypoczynku;
- 6) pomocy w przygotowaniu do samodzielnego życia;
- 7) ochrony przed arbitralną lub bezprawną ingerencją w życie dziecka;
- 8) informacji i wyrażania opinii w sprawach, które go dotyczą, odpowiednio do jego wieku i stopnia dojrzałości;
- 9) ochrony przed poniżającym traktowaniem i karaniem;
- 10) poszanowania tożsamości religijnej i kulturowej;
- 11) dostępu do informacji dotyczących jego pochodzenia.

Ustawa o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej określa:

- 1) zasady i formy wspierania rodziny przeżywającej trudności w wypełnianiu funkcji opiekuńczo-wychowawczych,

- 2) zasady i formy sprawowania pieczy zastępczej oraz pomocy w usamodzielnianiu jej pełnoletnich wychowanków,
- 3) zadania administracji publicznej w zakresie wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej,
- 4) zasady finansowania wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej,
- 5) zadania w zakresie postępowania adopcyjnego.

Zgodnie z art. 2 ust. 1 tejże ustawy wspieranie rodziny przeżywającej trudności w wypełnianiu funkcji opiekuńczo-wychowawczych to zespół planowych działań mających na celu przywrócenie rodzinie zdolności do wypełniania tych funkcji. Obowiązek ten, w zakresie ustalonym ustawą, spoczywa na jednostkach samorządu terytorialnego oraz na organach administracji rządowej. Realizują one ten obowiązek w szczególności we współpracy ze środowiskiem lokalnym, sądami i ich organami pomocniczymi, Policją, instytucjami oświatowymi, podmiotami leczniczymi, a także kościołami i związkami wyznaniowymi oraz organizacjami społecznymi.

Jednostkami organizacyjnymi systemu wspierania rodziny i pieczy zastępczej, w świetle art. 2 ust. 3 ustawy, są jednostki organizacyjne jednostek samorządu terytorialnego, placówki wsparcia dziennego, organizatorzy rodzinnej pieczy zastępczej, placówki opiekuńczo-wychowawcze, regionalne placówki opiekuńczo-terapeutyczne, interwencyjne ośrodki preadopcyjne, ośrodki adopcyjne oraz podmioty, którym zlecono realizację zadań z zakresu wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej.

Zadania własne gminy w zakresie wsparcia rodziny i systemu pieczy zastępczej, określa art. 176 przywołanej ustawy. Są to w szczególności następujące:

- 1) opracowanie i realizacja 3-letnich gminnych programów wspierania rodziny;
- 2) tworzenie możliwości podnoszenia kwalifikacji przez asystentów rodziny;
- 3) tworzenie oraz rozwój systemu opieki nad dzieckiem, w tym placówek wsparcia dziennego, oraz praca z rodziną przeżywającą trudności w wypełnianiu funkcji opiekuńczo-wychowawczych przez:
 - zapewnienie rodzinie przeżywającej trudności wsparcia i pomocy asystenta rodziny oraz dostępu do specjalistycznego poradnictwa,
 - organizowanie szkoleń i tworzenie warunków do działania rodzin wspierających,
 - prowadzenie placówek wsparcia dziennego oraz zapewnienie w nich miejsc dla dzieci;
- 4) finansowanie: podnoszenia kwalifikacji przez asystentów rodziny oraz kosztów związanych z udzielaniem pomocy, ponoszonych przez rodziny wspierające;
- 5) współfinansowanie pobytu dziecka w rodzinie zastępczej, rodzinnym domu dziecka, placówce opiekuńczo-wychowawczej, regionalnej placówce opiekuńczo-terapeutycznej lub interwencyjnym ośrodku preadopcyjnym;
- 6) sporządzanie sprawozdań rzeczowo-finansowych z zakresu wspierania rodziny oraz przekazywanie ich właściwemu wojewodzie;
- 7) prowadzenie monitoringu sytuacji dziecka z rodziny zagrożonej kryzysem lub przeżywającej trudności w wypełnianiu funkcji opiekuńczo-wychowawczej, zamieszkałego na terenie gminy.

Do zadań zleconych z zakresu administracji rządowej realizowanych przez gminę, zgodnie z art. 177 ust. 1 należy wykonywanie zadań wynikających z rządowych programów z zakresu wspierania rodziny oraz rządowego programu wsparcia rodzin z dziećmi.

Ustawa wprowadza wyraźny podział kompetencji między samorząd gminny i powiatowy w zakresie pracy z rodziną, która należy do zadań własnych gmin, oraz organizacji systemu pieczy zastępczej – co należy do zadań własnych powiatu. W systemie polityki na rzecz dzieci i rodziny, prawo dziecka do pieczy zastępczej jest prawem subsydiarnym wobec prawa dziecka do życia w rodzinie. A zatem umieszczenie dziecka w systemie pieczy zastępczej powinno być ostatecznością, po wykorzystaniu przez gminę wszystkich możliwych form wsparcia rodziny naturalnej, a celem umieszczenia dziecka w środowisku zastępczym jest stworzenie warunków pomocy i pozytywnych zmian w rodzinie, aby dziecko (o ile jest to możliwe) mogło powrócić pod opiekę rodziców biologicznych.

Ustawa o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej jest podstawowym dokumentem regulującym ten obszar polityki społecznej. Wśród pozostałych aktów prawnych, w oparciu o które są realizowane działania w ramach Programu, należy wskazać w szczególności następujące dokumenty:

- *Ustawa z dnia 26 października 1982 r. o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi* (t.j. Dz.U. 2019 poz. 2277 ze zm.),
- *Ustawa z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym* (Dz. U. 2020 poz. 713 ze zm.),
- *Ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej* (Dz. U. 2020 poz. 1876 ze zm.),
- *Ustawa z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie* (Dz. U. 2020 poz. 218 ze zm.),
- *Ustawę z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu narkomanii* (Dz. U. 2020 poz. 2050),
- *Ustawę z dnia 11 lutego 2016 r. o pomocy państwa w wychowaniu dzieci* (Dz. U. 2019 poz. 2407),
- *Ustawę z dnia 4 listopada 2016 r. wsparciu kobiet w ciąży i rodzin „Za życiem”* (Dz. U. 2020 poz. 1329).

1.2. Zgodność z dokumentami strategicznymi

Gminny program wspierania rodziny powinien uwzględnić ogólne kierunki polityki społecznej województwa w tym obszarze. Główny cel *Wojewódzkiego Programu Wspierania Rodziny i Systemu Pieczy Zastępczej w Województwie Warmińsko-Mazurskim na lata 2018-2022* to: „Stworzenie warunków do możliwie pełnego rozwoju rodziny i prawidłowego jej funkcjonowania oraz rozwoju form pieczy zastępczej w województwie warmińsko-mazurskim”. Cele szczegółowe określono następująco:

- Wzmocnienie w prawidłowym funkcjonowaniu rodzin przeżywających problemy opiekuńczo-wychowawcze.
- Wzrost poziomu zaspokajania potrzeb dzieci, rodzin biologicznych i zastępczych w sytuacji umieszczenia dziecka w pieczy zastępczej.
- Promowanie idei adopcji oraz zapewnienie wychowywania w rodzinie adopcyjnej dzieciom zakwalifikowanym do przysposobienia.
- Zwiększenie zaangażowania samorządów gmin i powiatów we wdrażanie form wspierania rodziny.
- Poprawa infrastruktury oraz wzrost liczby kadry specjalistycznej podmiotów wspierających rodzinę naturalną i zastępczą.

Program wspierania rodziny stanowi dokument operacjonalizujący założenia Strategii Rozwiązywania Problemów Społecznych w Gminie Kisielice na lata 2016-2023, będącej podstawowym dokumentem programującym cele i zadania w sferze polityki społecznej samorządu. Strategia została przyjęta *Uchwałą nr XIV/97/2016 Rady Miejskiej w Kisielicach z dnia 3 lutego 2016 r.*, aby gmina mogła skuteczniej kreować warunki

sprzyjające poprawie jakości życia mieszkańców. Jej główny cel stanowi „Poprawa jakości życia mieszkańców Gminy Kisielice w środowisku rodzinnym, społecznym i zawodowym”, a jego realizacja odbywa się w czterech priorytetach:

- Priorytet 1. Osoby i rodziny zdolne przezwycięzać trudności życiowe
- Priorytet 2. Świadoma, odpowiedzialna i zaangażowana społeczność lokalna
- Priorytet 3. Osoby starsze, niepełnosprawne i przewlekle chore aktywnymi uczestnikami życia społecznego
- Priorytet 4. Przedsiębiorczy i aktywni zawodowo mieszkańcy

Każdemu ze wskazanych priorytetów odpowiada jeden cel strategiczny:

- 1) Cel strategiczny 1: Wzmocnienie mieszkańców w prawidłowym wypełnianiu ról rodzinnych i społecznych oraz przezwyciężaniu trudności życiowych.
- 2) Cel strategiczny 2: Kreowanie warunków rozwoju świadomej, odpowiedzialnej i zaangażowanej społeczności lokalnej.
- 3) Cel strategiczny 3: Zwiększenie uczestnictwa osób starszych, niepełnosprawnych i przewlekle chorych w życiu społecznym.
- 4) Cel strategiczny 4: Wzrost aktywności zawodowej mieszkańców poprzez poprawę ich zdolności do zatrudnienia lub prowadzenia działalności gospodarczej.

Każdy z nich dotyczy innego wycinka rzeczywistości społecznej, jednakże są one ze sobą ściśle powiązane i wszystkie służą realizacji celu głównego Strategii. W kontekście niniejszego Programu szczególnie istotny wydaje się pierwszy priorytet Strategii, dotyczący wsparcia mieszkańców w prawidłowym wypełnianiu ról rodzinnych i społecznych oraz przezwyciężaniu trudności życiowych. Służyć temu będą przede wszystkim działania ukierunkowane na zwiększenie kompetencji rodziców i opiekunów w zakresie opieki i wychowania, wspieranie wszechstronnego rozwoju dzieci i młodzieży, wzrost dostępności usług wsparcia dla rodzin, zwłaszcza doświadczających dysfunkcji bądź nimi zagrożonych, a także poprawę materialno-ekonomicznych warunków funkcjonowania osób i rodzin.

2. Diagnoza sytuacji rodzin w Gminie Kisielice

Rodzina stanowi podstawową i naturalną grupą społeczną, na której opiera się funkcjonowanie całego społeczeństwa. To w niej rodzą się i wychowują dzieci, a także są zaspokajane różnorodne potrzeby jej członków – zarówno te podstawowe (np. wyżywienie, ubranie, schronienie), jak i wyższego rzędu (akceptacja, miłość, szacunek, rozwój zainteresowań i zdolności). Rodzina wypełnia ważne funkcje:

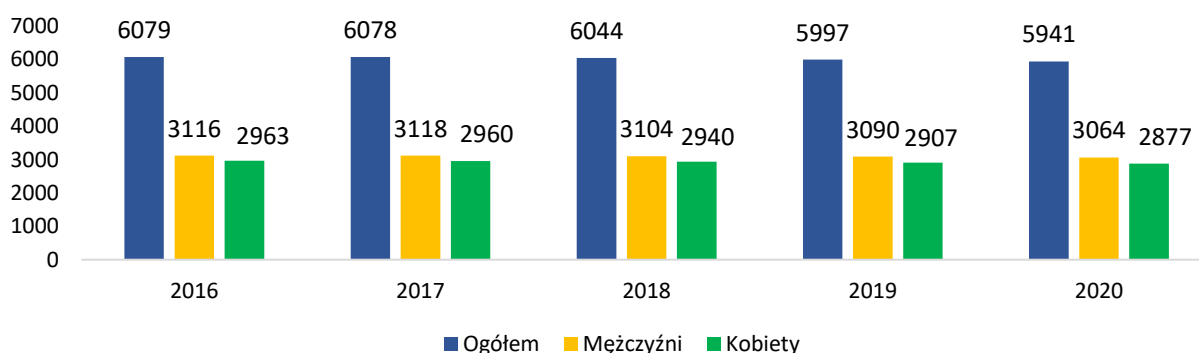
- materialno-ekonomiczną – poprzez zapewnienie podstaw do życia i rozwoju jej członków; wiąże się przede wszystkim z aktywnością zawodową oraz zaradnością w sprawach socjalno-bytowych;
- opiekuńczą – oznaczającą stałą lub tymczasową opieką nad domownikami niesamodzielnymi z racji wieku (dzieci, osoby starsze) lub ograniczonej sprawności psychoruchowej (osoby z niepełnosprawnością, chorujące);
- wychowawczą – poprzez przygotowanie dzieci do prawidłowego pełnienia ról społecznych (przekazywanie norm i wzorców) oraz korygowanie aspołecznych zachowań dorosłych;
- emocjonalno-ekspresyjną – koncentrującą się na realizacji wewnątrz rodziny oraz poza nią potrzeb psychologicznych swoich członków (aspekty emocjonalno-duchowe).

Na wypełnianie przez rodzinę jej podstawowych funkcji mogą wpływać problemy, z którymi boryka się na co dzień, a które mogą stanowić przyczynę wykluczenia społecznego. Deprywacja ważnych potrzeb oraz deficyty uczestnictwa w różnych sferach życia społecznego kumulują się, co z czasem skutkuje niemożnością samodzielnego, efektywnego funkcjonowania danej rodziny oraz poszczególnych jej członków.

2.1. Sytuacja rodzin w świetle danych i sprawozdań

W świetle danych Głównego Urzędu Statystycznego na koniec 2020 roku Gminę Kisielice zamieszkiwało 5 941 osób. Oznacza to spadek liczby mieszkańców gminy w okresie pięcioletnim o 138 osób, tj. o 2,3%. Jest on związany z jednej strony z niewielkimi wartościami dodatnimi bądź ujemnym przyrostem naturalnym, a z drugiej z migracjami mieszkańców poza teren gminy.

Wykres 1. Zmiany liczby ludności Gminy Kisielice w latach 2016-2020

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

Większość mieszkańców gminy to mężczyźni. W 2020 roku stanowili oni 51,6% ogółu ludności, podczas gdy kobiety – 48,4%. Struktura ludności gminy według płci jest dość ugruntowana, ponieważ mężczyźni stanowili w niej większość przez cały analizowany okres. Ponadto, dane dotyczące mieszkańców w podziale na grupy wiekowe wskazują, że liczba mężczyzn jest wyższa niż liczba kobiet już w najmłodszych grupach i tendencja ta utrzymuje się aż do przedziału wiekowego 45-49 lat. Dopiero w starszych grupach

wiekowych zaczyna być zmienna, a odwraca się na stałe w grupach od 70 lat wzwyż. Jest to istotna informacja z punktu widzenia polityki prorodzinnej w gminie, szczególnie jeśli doda się, że stale maleje wartość współczynnika feminizacji w gminie. W 2020 roku wynosił on 94, co oznacza, że tyle kobiet przypadało tu na 100 mężczyzn. Zmiany te będą w przyszłości skutkować zmniejszaniem dzietności w gminie.

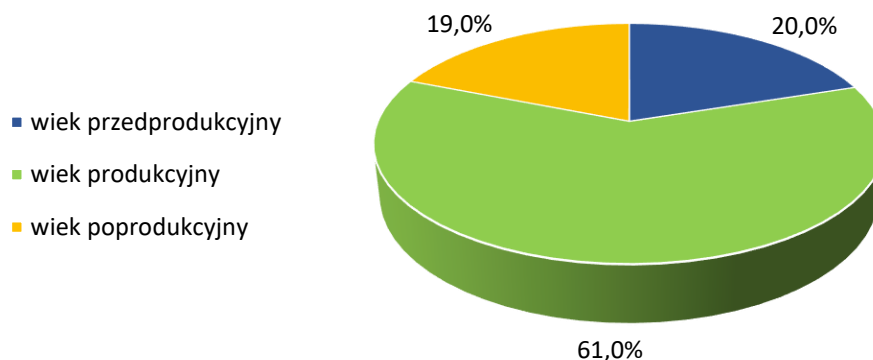
Tabela 1. Ludność Gminy Kisielice według grup wieku w 2020 roku

Wyszczególnienie	Ogółem	Mężczyźni	Kobiety	% mężczyzn	% kobiet
0-4	276	145	131	52,5%	47,5%
5-9	345	176	169	51,0%	49,0%
10-14	376	200	176	53,2%	46,8%
15-19	304	166	138	54,6%	45,4%
20-24	368	192	176	52,2%	47,8%
25-29	458	250	208	54,6%	45,4%
30-34	469	263	206	56,1%	43,9%
35-39	468	260	208	55,6%	44,4%
40-44	420	231	189	55,0%	45,0%
45-49	362	184	178	50,8%	49,2%
50-54	362	169	193	46,7%	53,3%
55-59	416	231	185	55,5%	44,5%
60-64	381	188	193	49,3%	50,7%
65-69	371	187	184	50,4%	49,6%
70-74	246	109	137	44,3%	55,7%
75-79	114	57	57	50,0%	50,0%
80-84	111	33	78	29,7%	70,3%
85 i więcej	94	23	71	24,5%	75,5%
Razem	5941	3064	2877		

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

Spółeczeństwo Gminy wykazuje cechy *starzenia się*. W 2020 roku 19,0% ludności stanowiły w nim osoby w wieku poprodukcyjnym i w porównaniu do 2016 roku ich odsetek w strukturze mieszkańców zwiększył się o 3 punkty procentowe. Jednocześnie zmniejszył się udział młodszych grup wiekowych. Mieszkańcy w wieku przedprodukcyjnym w 2020 roku stanowili 20,0% mieszkańców, natomiast osoby w produkcyjnym okresie życia 61,0%. Odsetki tych dwóch grup zmniejszyły się od 2016 roku odpowiednio o 0,6 i 2,5 punktu procentowego.

Wykres 2. Ludność Gminy Kisielice według ekonomicznych grup wieku w 2020 roku

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

W świetle danych Głównego Urzędu Statystycznego w 2020 roku ponad jedną piątą (21,9%) mieszkańców Gminy Kisielice stanowiły osoby do 19 roku życia, natomiast dzieci do 14 lat to 16,8% ludności, przy czym:

- ⇒ 4,6% to dzieci do 4 roku życia;
- ⇒ 5,8% to dzieci od 5 do 9 lat;
- ⇒ 6,3% to dzieci w wieku 10-14 lat.

Razem z rodzinami tworzą one jedną z grup bezpośrednich odbiorców działań zaplanowanych do realizacji w ramach Programu.

W 2020 roku w Gminie Kisielice 10,9% osób żyło w rodzinach objętych pomocą społeczną. Było to łącznie 648 osób w 232 rodzinach, w których świadczenia przyznano 390 osobom. W porównaniu do 2018 roku skala korzystania przez mieszkańców z pomocy społecznej zmniejszyła się. Liczba osób, którym przyznano świadczenie spadła o 88, tj. o 18,4%; liczba rodzin – o 39, tj. o 14,4%, natomiast liczba osób w rodzinach – o 163, czyli o 20,1%.

Tabela 2. Osoby i rodziny korzystające z pomocy i wsparcia w Gminie Kisielice w latach 2018-2020

Wyszczególnienie	2018	2019	2020
Liczba osób, którym przyznano świadczenie	478	449	390
- w tym osoby długotrwale korzystające	300	271	235
Liczba rodzin	271	258	232
Liczba osób w rodzinach	811	760	648

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych MGOPS w Kisielicach.

Powyższe zmiany stanowią efekt z jednej strony usamodzielniania się podopiecznych i ich odchodzenia z systemu pomocy społecznej dzięki np. podjęciu zatrudnienia lub otrzymaniu świadczeń emerytalno-rentowych, a z drugiej strony – zmiany dochodów podopiecznych wpływającą na zmniejszenie wysokości świadczeń lub utratę praw do zasiłku z powodu przekroczenia kryterium dochodowego, ze względu np. na otrzymanie wynagrodzenia za pracę. Ważne jest tu również świadczenie wychowawcze Rodzina 500+, które spowodowało, iż część rodzin rezygnuje ze wsparcia, ze względu na poprawę ich sytuacji finansowej. Nadal jednak część osób korzysta długotrwale ze wsparcia – w 2020 roku było to 235 osób, które stanowiły 60,3% wszystkich świadczeniobiorców. W porównaniu do 2018 roku ich liczba zmniejszyła się o 65 osób, tj. o 21,7%, natomiast odsetek spadł o 2,5 punktu.

Wśród najczęściej występujących powodów udzielania świadczeń mieszkańcom Gminy Kisielice w 2020 roku należy wskazać następujące:

- 1) długotrwała lub ciężka choroba (131 rodzin; 280 osób w rodzinach),
- 2) niepełnosprawność (93 rodziny; 192 osoby),
- 3) ubóstwo (88 rodzin; 251 osób),
- 4) potrzeba ochrony macierzyństwa (79 rodzin; 373 osoby), w tym potrzeba ochrony wielodzietności (45 rodzin; 252 osoby),
- 5) bezrobocie (73 rodziny; 213 osób),
- 6) bezradność w sprawach opiekuńczo-wychowawczych i prowadzenia gospodarstwa domowego (39 rodzin; 141 osób).

Tabela 3. Powody przyznawania pomocy społecznej w Gminie Kisielice w latach 2018-2020

Wyszczególnienie	2018		2019		2020	
	Liczba rodzin	Liczba osób w rodzinach	Liczba rodzin	Liczba osób w rodzinach	Liczba rodzin	Liczba osób w rodzinach
Ubóstwo	149	452	109	320	88	251
Sieroctwo	0	0	1	5	1	5
Bezdomność	4	5	4	4	2	2
Potrzeba ochrony macierzyństwa	73	373	75	370	79	373
- w tym wielodzietność	48	273	47	272	45	252
Bezrobocie	82	241	66	200	73	213
Niepełnosprawność	106	247	87	197	93	192
Długotrwała lub ciężka choroba	126	301	122	267	131	280
Bezradność w sprawach opiekuńczo-wychowawczych i prowadzenia gospodarstwa domowego	55	193	52	183	39	141
- w tym rodziny niepełne	34	93	32	91	24	76
- w tym rodziny wielodzietne	6	35	3	20	3	20
Przemoc w rodzinie	5	19	2	9	3	12
Potrzeba ochrony ofiar handlu ludźmi	0	0	0	0	0	0
Alkoholizm	6	8	4	4	10	13
Narkomania	0	0	0	0	0	0
Trudności w przystosowaniu do życia po zwolnieniu z zakładu karnego	2	2	3	3	1	1
Trudności w integracji osób, które otrzymały status uchodźcy, ochronę uzupełniającą lub pozwolenie na pobyt czasowy	0	0	0	0	0	0
Zdarzenie losowe	1	1	0	0	1	4
Sytuacja kryzysowa	0	0	0	0	0	0

Kłeska żywiołowa lub ekologiczna	0	0	0	0	0	0
----------------------------------	---	---	---	---	---	---

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych MGOPS w Kisielicach.

Warto zauważyć, że wśród sześciu głównych i istotnie dominujących nad pozostałymi powodów udzielania świadczeń mieszkańcom Gminy Kielice dwa są ściśle i bezpośrednio związane z funkcjonowaniem rodzin z dziećmi, tj. potrzeba ochrony macierzyństwa, w tym wielodzietności oraz bezradność w sprawach opiekuńczo-wychowawczych i prowadzenia gospodarstwa domowego.

Z powodu potrzeby ochrony macierzyństwa z pomocy społecznej korzystało w 2020 roku 79 rodzin, w których żyły 373 osoby. Wielodzietność dotyczyła w tym czasie 45 rodzin z 252 osobami. W całym analizowanym okresie liczby te utrzymują się na zbliżonym poziomie. W porównaniu do 2018 roku liczba rodzin otrzymujących wsparcie ze względu na potrzebę ochrony macierzyństwa zwiększyła się o 6, natomiast liczba osób w tych rodzinach pozostała na niezmiennym poziomie.

W 2020 roku z powodu bezradności w sprawach opiekuńczo-wychowawczych i prowadzenia gospodarstwa domowego wsparcie otrzymywało 39 rodzin, w których żyło 141 osób. Wśród nich były 24 rodziny niepełne oraz 3 rodziny wielodzietne. W porównaniu do 2018 roku liczba rodzin otrzymujących wsparcie ze względu na bezradność w sprawach opiekuńczo-wychowawczych spadła o 16, tj. o 29,1%, natomiast liczba osób w rodzinach zmniejszyła się o 52, tj. o 26,9%.

Należy również nadmienić, że w latach 2018-2020 corocznie od 2 do 5 rodzin korzystało z pomocy społecznej z powodu przemocy w rodzinie.

Tabela 4. Rodziny z dziećmi objęte pomocą społeczną w Gminie Kielice w 2020 roku

Wyszczególnienie	Liczba rodzin	Liczba osób
Rodziny ogółem	239	667
Rodziny z dziećmi	118	506
- 1 dziecko	30	90
- 2 dzieci	50	200
- 3 dzieci	23	115
- 4 dzieci	9	54
- 5 dzieci	2	14
- 6 dzieci	3	24
- 7 dzieci i więcej	1	9
Rodziny niepełne	25	76
- 1 dziecko	11	22
- 2 dzieci	8	24
- 3 dzieci	3	12
- 4 dzieci i więcej	3	18

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych MGOPS w Kisielicach.

Spośród rodzin objętych pomocą społeczną w Gminie Kielice w 2020 roku, prawie połowa (49,4%) to rodziny z dziećmi, w których funkcjonowało łącznie 506 osób. Wśród rodzin z dziećmi przeważają rodziny z dwojgiem dzieci, które w liczbie 50 stanowiły 42,4% ogółu.

W dalszej kolejności należy wymienić rodziny z jednym dzieckiem (30; 25,4%) oraz z trojgiem dzieci (23; 19,5%). Rodziny mające czwórkę i więcej dzieci stanowiły łącznie 12,7% wszystkich rodzin z dziećmi objętych pomocą społeczną.

Rodziny niepełne (tj. takie w których dziecko lub dzieci są wychowywane przez jednego rodzica) stanowiły w 2020 roku 21,2% wszystkich wspieranych rodzin z dziećmi. Prawie połowa z nich (44,0%) to rodziny z jednym dzieckiem; w 32,0% takich rodzin wychowywało się dwoje dzieci, natomiast w pozostałych sześciu rodzinach było troje lub więcej potomstwa. W rodzinach niepełnych w 2020 roku funkcjonowało 76 mieszkańców Gminy.

Bezpośrednio do rodzin z dziećmi skierowane są dwa programy rządowe, tj. „Rodzina 500 plus” oraz „Dobry Start”. W ramach pierwszego z nich, każdemu dziecku do 18 roku życia przysługuje świadczenie wychowawcze, niezależnie od dochodu rodziny. W 2020 roku wypłacono 12 982 świadczenia w formie pieniężnej, na łączną kwotę 6 474 527,12 zł. Liczba wypłacanych świadczeń z roku na rok rośnie. W porównaniu do 2018 roku zwiększyła się o 3 130, tj. o 31,8%. Kwota wypłaconych świadczeń wzrosła natomiast o 1 564 827,22 zł, czyli o 31,9%.

Tabela 5. Wybrane dane dotyczące Programu „Rodzina 500 plus” w Gminie Kisielice w latach 2018-2020

Wyszczególnienie	2018	2019	2020
Liczba świadczeń	9 852	11 446	12 982
Kwota świadczeń w zł	4 909 699,90	5 708 877,72	6 474 527,12

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych MGOPS w Kisielicach.

Świadczenie „Dobry Start” przysługuje w wysokości 300 zł, raz w roku, na dziecko uczące się w szkole, aż do ukończenia przez nie 20 lat, bądź w przypadku dzieci niepełnosprawnych, uczących się w szkole – do ukończenia przez nie 24 roku życia. Program objął dzieci wychowujące się zarówno w rodzinach, jak i te przebywające w pieczy zastępczej. W 2020 roku w jego ramach wypłacono 756 świadczeń, w 2019 roku – 767, a w 2018 roku 782 świadczenia.

MGOPS w Kisielicach, w ramach wsparcia rodzin wielodzietnych, realizuje również rządowy program „Karta Dużej Rodziny”. W 2020 roku Kartę wydano 32 rodzinom, w 2019 roku 124 rodzinom, a w 2018 roku 13 rodzinom.

Tabela 6. Wybrane dane dotyczące Programu „Karta Dużej Rodziny” w Gminie Kisielice w latach 2018-2020

Wyszczególnienie	2018	2019	2020
Liczba rodzin, którym wydano Karty Dużej Rodziny	13	124	32
Liczba członków rodzin wielodzietnych, którym wydano Kartę Dużej Rodziny, z tego:	68	283	80
- rodziców/małżonków	26	222	56
- dzieci	42	61	24
Liczba wydanych Kart Dużej Rodziny	69	284	80

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych MGOPS w Kisielicach.

Wsparciu najuboższych rodzin służą działania podejmowane w ramach Programu „Posiłek w szkole i w domu”, zapewniającemu posiłki dla dzieci w szkołach, internatach i ośrodkach szkolno-wychowawczych. W jego ramach pomocą w formie posiłku oraz zasiłku na żywność objęto w 2020 roku 447 osób zamieszkujących Gminę Kisielice. Z pomocy w formie posiłków korzystały 184 osoby, a zasiłek celowy przyznano 130 osobom. W 2019 roku było to odpowiednio 125 i 136 osób, natomiast w 2018 roku, jeszcze w ramach programu „Pomoc państwa w zakresie dożywiania” 132 i 123 osoby.

Tabela 7. Wybrane dane dotyczące Programu Wieloletniego „Posiłek w szkole i w domu” w Gminie Kisielice w latach 2018-2020

Wyszczególnienie	2018	2019	2020
Liczba osób, którym przyznano świadczenie w postaci posiłku	132	125	184
Liczba osób, którym przyznano zasiłek celowy	123	136	130

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych MGOPS w Kisielicach.

We współpracy z Bankiem Żywności w Olsztynie (dysponent żywności) realizowany jest także Program Operacyjny Pomoc Żywnościowa 2014-2020 współfinansowany z Europejskiego Funduszu Pomocy Najbardziej Potrzebującym w Podprogramie 2019. W jego ramach pomocą w 2020 roku objęto 274 rodziny, w których funkcjonowały 764 osoby. Osoby korzystające ze wsparcia Programu brały udział także w warsztatach edukacyjnych dotyczących wzmacniania samodzielności i kompetencji w zakresie prowadzenia gospodarstwa domowego oraz w warsztatach kulinarnych.

MGOPS w Kisielicach realizuje również wypłaty świadczeń rodzinnych. W 2020 roku z tych świadczeń skorzystały ogółem 553 rodziny, w tym 310 rodzin z zasiłków rodzinnych oraz 243 ze świadczeń opiekuńczych. W porównaniu do 2018 roku liczba rodzin, które skorzystały ze świadczeń, zmniejszyła się o 101, tj. o 15,4%. Świadczenia pomocy materialnej przyznawane są także uczniom w formie stypendium szkolnego. W 2020 roku skorzystało z nich łącznie 153 uczniów, w 2019 roku 180 uczniów, natomiast w 2018 roku 197 uczniów. Corocznie również kilkoro uczniów bierze udział w koloniach finansowanych przez Kuratorium Oświaty w Olsztynie.

Rodziny wychowujące dzieci borykają się nie tylko problemami finansowymi. W wielu przypadkach trudności, jakich doświadczają to m.in. nieumiejętne gospodarowanie budżetem domowym, zadłużenie, problemy socjalno-bytowe, niewydolność opiekuńczo-wychowawcza, problemy małżeńskie, niezaradność życiowa, problemy alkoholowe, przemoc w rodzinie, niedostateczne dbanie o zdrowie i higienę osobistą, dysfunkcje rozwojowe, niepełnosprawność, bariery psychologiczne, brak wiary we własne siły, a także bierność społeczna itp. Dlatego pomoc tym rodzinom ma charakter nie tylko finansowy czy materialny.

Ważny instrument wsparcia rodzin stanowi praca socjalna. Można zdefiniować ją jako profesjonalną działalność ułatwiająca jednostkom, grupom i środowiskom adaptację w zmieniających się warunkach życia poprzez organizowanie dostępu do systemu usług umożliwiających samodzielność życiową i godne uczestnictwo w życiu społecznym. Pracownicy socjalni podejmują wspólnie ze swoimi klientami szereg działań na rzecz zapewnienia niezbędnych środków materialnych oraz godziwych warunków mieszkaniowych, poprawy stanu zdrowia podopiecznych, zapewnienia opieki osobom zależnym, na rzecz rozwiązania problemu bezrobocia itp. Aby rodzina lepiej radziła sobie z doświadczanymi trudnościami żywymi udzielają swoim klientom porad, przeprowadzają rozmowy motywujące, podejmują działania interwencyjne, współpracują z lokalnymi

specjalistami, instytucjami i organizacjami, a także uczestniczą w pracach Zespołu Interdyscyplinarnego ds. przeciwdziałania przemocy w rodzinie. W 2020 roku pracą socjalną objęto 224 rodziny, w których żyły 624 osoby, w 2019 roku było to 270 rodzin (789 osób), natomiast w 2018 roku 246 rodzin (733 osoby).

Istotną rolę w zakresie wsparcia rodzin odgrywa asystent rodziny, który realizując swoje zadania odpowiedzialny jest m.in. za bezpośrednią pracę z rodzicami oraz dziećmi, a także działania realizowane na rzecz dziecka i rodziny. Do jego głównych zadań należy wspieranie rodziny przeżywającej trudności w wypełnianiu funkcji opiekuńczo-wychowawczych, polegające w szczególności na analizie sytuacji rodziny i środowiska rodzinnego oraz przyczyn kryzysu w rodzinie, wzmocnieniu roli funkcji rodziny, rozwijaniu umiejętności opiekuńczo-wychowawczych rodziny, podniesieniu świadomości w zakresie planowania oraz funkcjonowania rodziny, pomocy w integracji rodziny, przeciwdziałaniu marginalizacji i degradacji społecznej rodziny oraz dążeniu do jej reintegracji oraz poprawy relacji z dalszą rodziną, środowiskiem sąsiedzkim oraz instytucjami.

Od 1 stycznia 2017 roku, z dniem wejścia w życie ustawy o wsparciu kobiet w ciąży i rodzin „Za życiem”, obszar działań asystenta rodziny poszerzył się poprzez przypisanie mu funkcji koordynatora kompleksowego wsparcia (poradnictwa) dla kobiet w ciąży i ich rodzin, ze szczególnym uwzględnieniem kobiet w ciąży powikłanej, kobiet w sytuacji niepowodzeń położniczych oraz wsparcia rodzin dzieci, u których zdiagnozowano „ciężkie i nieodwracalne upośledzenie albo nieuleczalną chorobę zagrażającą ich życiu, która powstała w prenatalnym okresie rozwoju dziecka lub w czasie porodu”.

W 2020 roku wsparciem asystenta rodziny objętych było 13 rodzin, w których funkcjonowało 66 osób, w tym 44 dzieci. Główne problemy w tych rodzinach to niewydolność opiekuńczo-wychowawcza, uzależnienia, niezaradność, deficyty zdrowotne, bezrobocie oraz przemoc. W porównaniu do 2018 roku liczba rodzin wspieranych przez asystenta zmniejszyła się o 4.

Zaburzenia w funkcjonowaniu rodziny, niewydolność opiekuńczo-wychowawcza oraz groźne dysfunkcje, takie jak uzależnienia, przemoc, zaniedbanie, mogą prowadzić do konieczności objęcia dzieci opieką zastępczą. W takiej sytuacji gmina wspólnie z powiatem ponosi koszty pobytu dziecka w pieczy zastępczej – w rodzinie zastępczej, rodzinnym domu dziecka lub placówce opiekuńczo-wychowawczej. Zgodnie z ustawą jest to 10% wydatków w pierwszym roku, 30% w drugim roku oraz 50% wydatków na opiekę i wychowanie dziecka w trzecim roku i następnych latach pobytu dziecka w pieczy zastępczej.

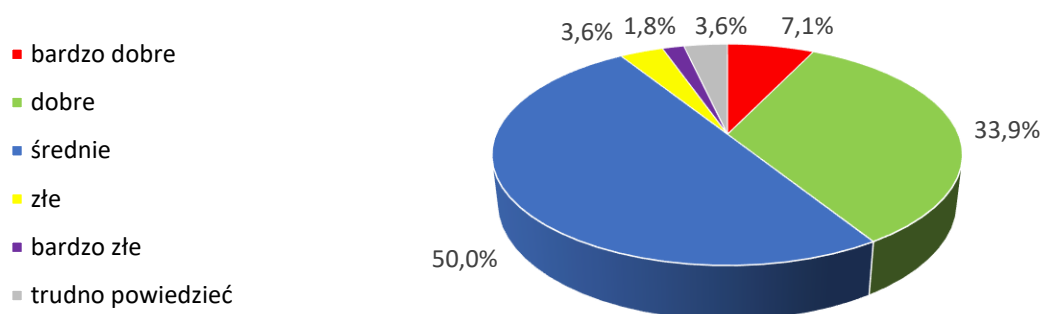
W 2020 roku Gmina Kisielice współfinansowała pobyt 9 dzieci umieszczonych w rodzinie zastępczej spokrewnionej (1 dziecko w trakcie roku zostało przeniesione do rodziny niezawodowej i 1 dziecko zostało przeniesione i umieszczone w placówce opiekuńczo-wychowawczej), 4 dzieci umieszczonych w rodzinie zastępczej zawodowej, w rodzinie niezawodowej 6 dzieci oraz 3 dzieci umieszczonych w 2 placówkach opiekuńczo-wychowawczych. W 2019 roku gmina współfinansowała pobyt 4 dzieci umieszczonych w rodzinie zastępczej spokrewnionej, 3 dzieci umieszczonych w rodzinie zastępczej zawodowej, w rodzinie niezawodowej 4 dzieci oraz 2 dzieci umieszczonych w 2 placówkach opiekuńczo-wychowawczych. W 2018 roku współfinansowany był pobyt 5 dzieci w rodzinie zastępczej spokrewnionej, 3 dzieci w rodzinie zastępczej zawodowej, 3 dzieci w rodzinie niezawodowej oraz 3 dzieci w 2 placówkach opiekuńczo-wychowawczych. Na podstawie zaprezentowanych danych można mówić o rosnącej tendencji w kwestii umieszczania dzieci w pieczy zastępczej.

2.2. Prezentacja wyników badań ankietowych mieszkańców

W badaniu ankietowym wzięło udział 56 mieszkańców gminy¹, w tym 77,8% kobiet oraz 22,2% mężczyzn. Największy odsetek respondentów, wynoszący 60,7%, stanowiły osoby w wieku od 30 do 44 lat, a w dalszej kolejności należy wskazać osoby w przedziale wiekowym 45-59 lat (23,2%), osoby do 29 lat (8,69%) oraz osoby od 60 lat wzwyż (7,1%).

Ankietowani zostali zapytani o to, jak oceniają aktualne warunki życia rodzin w gminie. Połowa respondentów twierdzi, że warunki te są średnie (50,0%), natomiast jedna trzecia (33,9%) ocenia je jako dobre. Według 7,1% badanych są one bardzo dobre; 5,4% wskazuje, że złe lub bardzo złe, natomiast 3,6% ankietowanych nie wyraziło jednoznacznego zdania na ten temat.

Wykres 3. Jak ocenia Pan/i aktualne warunki życia rodzin w gminie? (n=56)

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań ankietowych.

W opinii ankietowanych rodziny w Gminie Kieselice najczęściej doświadczają problemu uzależnienia członka rodziny, na co wskazało 37,5% badanych osób. W dalszej kolejności w odpowiedziach pojawiały się choroby i problemy zdrowotne (33,9%), brak stałego zatrudnienia (32,1%), niewielkie zarobki/niska emerytura bądź renta (32,1%), brak pieniędzy na bieżące wydatki (30,4%), zadłużenie rodziny (21,4%), trudności wychowawcze i konflikty z dzieckiem (19,6%). Mniej niż 10 osób wskazywało na niepełnosprawność członka rodziny (14,3%), złe warunki mieszkaniowe (14,3%), konflikty rodzinne i małżeńskie (12,5%), przemoc (8,9%) oraz konflikty z prawem członka rodziny. Nikt nie odpowiedział, że rodziny w gminie nie doświadczają żadnych problemów.

Tabela 8. Jakich problemów/trudności życiowych, w Pana/i opinii najczęściej doświadczają rodziny w Gminie? (n=56)

Wyszczególnienie	Liczba wskazań	% respondentów
uzależnienie członka rodziny (np. alkohol, narkotyki)	21	37,5%
choroba, problemy zdrowotne	19	33,9%
brak stałego zatrudnienia	18	32,1%
niewielkie zarobki/niska emerytura bądź renta	18	32,1%
brak pieniędzy na bieżące wydatki	17	30,4%
zadłużenie rodziny (kredyty, pożyczki)	12	21,4%
trudności wychowawcze i konflikty z dzieckiem	11	19,6%

¹ W związku z tym, iż nie wszyscy respondenci odpowiedzieli na każde pytanie, odsetek odpowiedzi jest każdorazowo liczony w stosunku do liczby ankietowanych, którzy zaznaczyli odpowiedź w danym pytaniu. Liczba ta wskazywana jest w nawiasie jako n=...

niepełnosprawność członka rodziny	8	14,3%
złe warunki mieszkaniowe	8	14,3%
konflikty rodzinne/małżeńskie	7	12,5%
przemoc domowa	5	8,9%
konflikty z prawem członka rodziny	2	3,6%

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań ankietowych.

Problemy uzależnień okazały się również najczęściej dostrzeganymi negatywnymi zjawiskami odnoszącymi się do dzieci i młodzieży w gminie. Zagrożenie związane z alkoholem, papierosami, narkotykami i dopalaczami zauważa 44,6% respondentów, natomiast zagrożenie uzależnieniami od nowych technologii 37,5%. Również 37,5% badanych wskazuje na bezproduktywne spędzanie wolnego czasu, natomiast w dalszej kolejności 35,7% widzi zaniedbania wychowawcze, według 32,1% młodzież ma utrudniony start w dorosłe życie i brak perspektyw.

Tabela 9. Jakie negatywne zjawiska odnoszące się do dzieci i młodzieży dostrzega Pan/i najczęściej w Gminie? (n=56)

Wyszczególnienie	Liczba wskazań	% respondentów
alkohol, papierosy, narkotyki, dopalacze	25	44,6%
bezproduktywne spędzanie czasu wolnego	21	37,5%
zagrożenie uzależnieniami od nowych technologii (telefony, internet, komputery)	21	37,5%
zaniedbania wychowawcze	20	35,7%
utrudniony start w dorosłe życie/brak perspektyw	18	32,1%
przemoc ze strony rodziców/opiekunów	7	12,5%
przestępczość i chuligaństwo	7	12,5%
zaniedbanie socjalne (niedożywienie, higiena)	2	3,6%
wyjazdy rodziców za granicę	2	3,6%
żadne	1	1,8%
nie wiem/nie mam zdania na ten temat	1	1,8%

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań ankietowych.

Jako najważniejsze kierunki w zakresie wsparcia rodzin w gminie, respondenci wskazali na realizację zajęć wspierających rozwój dzieci i młodzieży (47,3%), a także na zapewnienie pomocy psychologicznej (29,1%) oraz poradnictwa specjalistycznego (27,3%). Według 23,6% ważne jest wspieranie rodzin poprzez asystenta rodziny i tyle samo uważa, że należy organizować zajęcia integracyjne i edukacyjne dla rodzin. Jedna piąta badanych wskazała na działania w zakresie profilaktyki zdrowotnej dla rodziców i dzieci (20,0%) oraz działania edukacyjne służące wzmocnieniu kompetencji rodzicielskich (18,2%). Cztery osoby (7,3%) uważają, że trzeba tworzyć grupy wsparcia, samopomocowe i rodziny wspierające.

Tabela 10. Jakie kierunki działań uważają Państwo za najważniejsze w najbliższych latach w Gminie w zakresie wsparcia rodzin z dziećmi? (n=55)

Wyszczególnienie	Liczba wskazań	% respondentów
zajęcia wspierające rozwój dzieci i młodzieży	26	47,3%
zapewnienie pomocy psychologicznej	16	29,1%
zapewnienie poradnictwa specjalistycznego	15	27,3%
wsparcie asystenta rodziny	13	23,6%
zajęcia integracyjno-edukacyjne dla rodzin	13	23,6%
działania w zakresie profilaktyki zdrowotnej dla rodziców i dzieci	11	20,0%
działania edukacyjne służące wzmocnieniu kompetencji rodzicielskich	10	18,2%
grupy wsparcia, samopomocowe i rodziny wspierające	4	7,3%
nie wiem/nie mam zdania na ten temat	1	1,8%

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań ankietowych.

Najważniejsze dla rozwoju dzieci i młodzieży w najbliższych latach w gminie są, w opinii ankietowanych mieszkańców, zajęcia sportowe (41,8%), zajęcia rozwijające pasje i zainteresowania (40,0%), a także stworzenie miejsc spotkań dla młodzieży (36,4%). Ważna jest również pomoc dzieciom i młodzieży z rodzin, które mają problemy (29,1%) oraz zajęcia i spotkania dla rodzin z dziećmi (25,5%). Najmniej wskazań dotyczyło wsparcia zdolnych uczniów (16,4%) oraz rozwoju wolontariatu młodzieży (10,9%).

Tabela 11. Jakie kierunki działań uważa Pan/i za najważniejsze dla rozwoju dzieci i młodzieży w najbliższych latach w Gminie? (n=55)

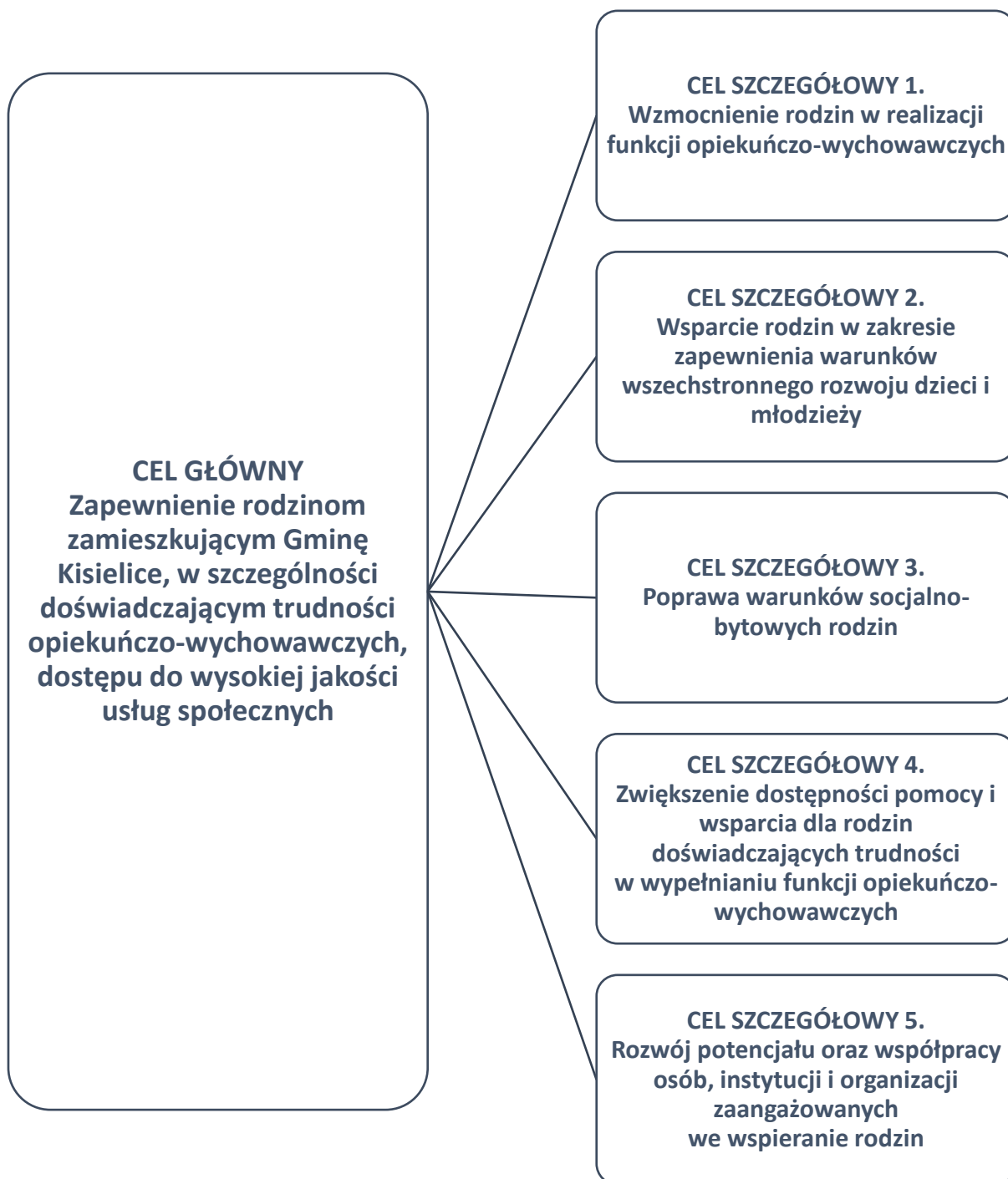
Wyszczególnienie	Liczba wskazań	% respondentów
zajęcia sportowe dla dzieci i młodzieży	23	41,8%
zajęcia rozwijające pasje i zainteresowania	22	40,0%
stworzenie miejsc spotkań dla młodzieży	20	36,4%
pomoc dzieciom i młodzieży z rodzin, które mają problemy	16	29,1%
zajęcia/spotkania/warsztaty dla rodzin z dziećmi	14	25,5%
wsparcie zdolnych uczniów	9	16,4%
rozwój wolontariatu młodzieży	6	10,9%
nie wiem/nie mam zdania na ten temat	1	1,8%

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań ankietowych.

3. Cele, kierunki i oczekiwane rezultaty działań

Część wdrożeniowa niniejszego Programu została usystematyzowana poprzez cele: główny i szczegółowe. W ramach każdego celu szczegółowego określono katalog niezbędnych działań, przy czym należy zaznaczyć, że nie ma on charakteru zamkniętego. Oznacza to, że jeżeli w trakcie realizacji Programu pojawią się inne pomysły i projekty wpisujące się w jego cele, to również powinny zostać wzięte pod uwagę.

Cele Programu są następujące:

Cel szczegółowy 1.
Wzmocnienie rodzin w realizacji funkcji opiekuńczo-wychowawczych

- 1) Udzielanie informacji o instytucjach, placówkach i organizacjach pozarządowych działających na rzecz pomocy dziecku oraz rodzinie.
- 2) Realizacja i włączanie się w akcje oraz kampanie społeczne i informacyjne, służące wspieraniu rodziny, procesu wychowania, przeciwdziałaniu problemom opiekuńczo-wychowawczym.
- 3) Realizacja zajęć i spotkań przygotowujących do świadomego podjęcia decyzji o założeniu rodziny, a także wspierających pod względem praktycznym, emocjonalnym i duchowym kobiety w ciąży i ich małżonków/partnerów.
- 4) Działania edukacyjne dla rodziców i opiekunów, dotyczące m.in. rozwiązywania problemów opiekuńczo-wychowawczych, konstruktywnego porozumiewania się z dziećmi, porozumienia bez przemocy, rozpoznawania, kontrolowania i wyrażania uczuć własnych oraz uczuć dzieci.
- 5) Przedsięwzięcia służące upowszechnianiu wartości rodzinnych, np. miłości, bezpieczeństwa, wzajemnego szacunku, akceptacji i zrozumienia, w szczególności akcje i imprezy integracyjne dla rodzin, promowanie wspólnego spędzania czasu rodziców z dziećmi itp.

Cel szczegółowy 2.
Wsparcie rodzin w zakresie zapewnienia warunków wszechstronnego rozwoju
dzieci
i młodzieży

- 1) Rozwój systemu opieki i wychowania dzieci do 6 roku życia, wspierającego ich rozwój fizyczny, emocjonalny i intelektualny, a także umożliwiający aktywizację zawodową rodziców.
- 2) Realizacja zajęć pozalekcyjnych i pozaszkolnych w różnych formach (np. warsztatów, kółek, konkursów, turniejów sportowych, wyjazdów na basen, do kina i teatru, wycieczek i obozów edukacyjnych) doskonalących wiedzę i umiejętności oraz rozwijających pasje i zainteresowania dzieci i młodzieży.
- 3) Wyrównywanie szans edukacyjnych dzieci i młodzieży m.in. poprzez organizację zajęć dodatkowych, wyrównawczych oraz programy stypendialne.
- 4) Realizacja programów edukacyjno-profilaktycznych skierowanych do dzieci, młodzieży oraz ich rodzin dotyczących uzależnień od substancji psychoaktywnych, uzależnień behawioralnych, innych zachowań ryzykownych, przemocy oraz agresji w szkołach.

Cel szczegółowy 3.
Poprawa warunków socjalno-bytowych rodzin

- 1) Działania edukacyjne, służące wzmocnieniu samodzielności i kompetencji rodzin w zakresie prowadzenia gospodarstwa domowego, w tym m.in. gospodarowania finansami, oszczędzania zasobów, zawierania umów kupna-sprzedaży, praw konsumenckich, zakładania lokat oszczędnościowych, zaciągania pożyczek i kredytów.
- 2) Realizacja programów żywnościowych, w szczególności połączonych z edukacją w zakresie zdrowego żywienia oraz racjonalnego wykorzystywania artykułów spożywczych.

- 3) Organizowanie zbiorów żywności, odzieży i innych podstawowych dóbr z przeznaczeniem dla najbardziej potrzebujących, w szczególności rodzin wielodzietnych i niepełnych zagrożonych wykluczeniem społecznym.
- 4) Inicjowanie działań na rzecz zwiększania dostępu rodzin do mieszkań dobrej jakości, w tym mieszkań komunalnych, lokali socjalnych oraz mieszkań chronionych, a także prewencji przed utratą mieszkania, eksmisją i bezdomnością.

Cel szczegółowy 4.
Zwiększenie dostępności pomocy i wsparcia dla rodzin doświadczających trudności
w wypełnianiu funkcji opiekuńczo-wychowawczych

- 1) Monitorowanie i diagnoza sytuacji rodzin zagrożonych oraz doświadczających trudności w wypełnianiu funkcji opiekuńczo-wychowawczych.
- 2) Praca socjalna z rodzinami, w których wychowują się dzieci oraz z rodzinami biologicznymi dzieci czasowo umieszczonych w pieczy zastępczej.
- 3) Zapewnienie poradnictwa specjalistycznego, w tym rodzinnego, psychologicznego, pedagogicznego i prawnego oraz terapii rodzinnej, dla osób i rodzin doświadczających trudności bądź zagrożonych dysfunkcjami.
- 4) Wsparcie asystenta rodziny dla rodzin z problemami opiekuńczo-wychowawczymi oraz kobiet w ciąży i rodzin objętych Programem rządowym „Za życiem”.
- 5) Podejmowanie działań prowadzących do odbudowy więzi rodzinnych oraz do powrotu dzieci do rodzin biologicznych.
- 6) Zapewnienie wsparcia rodzinom doświadczającym trudności w wypełnianiu funkcji opiekuńczo-wychowawczych w postaci m.in. pomocy rodzin wspierających, wolontariuszy, organizacji grup samopomocowych.
- 7) Podjęcie działań mających na celu tworzenie placówek wsparcia dziennego dla rodzin albo innych form zapewniających aktywizację, edukację oraz opiekę dla dzieci, np. jako zadań zleconych organizacjom pozarządowym.

Cel szczegółowy 5.
Rozwój potencjału oraz współpracy osób, instytucji i organizacji zaangażowanych we wspieranie rodzin

- 1) Zapewnienie specjalistom zajmującym się pracą z rodzinami doświadczającymi trudności superwizji, szkoleń oraz możliwości konsultowania szczególnie trudnych przypadków.
- 2) Udział osób zaangażowanych w działania realizowane w ramach Programu w szkoleniach, seminariach, konferencjach, wizytach studyjnych i innych formach edukacji dotyczących obszaru rodzin, służący zwiększeniu ich wiedzy oraz wymianie doświadczeń.
- 3) Bieżąca współpraca pomiędzy lokalnymi instytucjami i organizacjami w zakresie m.in. monitorowania środowisk zagrożonych lub dotkniętych dysfunkcjami, wymiany informacji oraz realizacji wspólnych programów i projektów.

Wszystkie działania mają charakter ciągły i będą realizowane w całym okresie obowiązywania Programu, tj. w latach 2022-2024.

Oczekiwane rezultaty podjętych działań to:

- 1) Wzmocnienie znaczenia roli i funkcji rodziny w świadomości społecznej.
- 2) Zapewnienie dostępu do usług społecznych dla rodzin, w szczególności doświadczających trudności.
- 3) Poprawa funkcjonowania rodzin przeżywających trudności w wypełnianiu funkcji opiekuńczo-wychowawczych.
- 4) Zapewnienie możliwości wszechstronnego rozwoju dzieci i młodzieży.
- 5) Wzrost poczucia bezpieczeństwa w rodzinach oraz stabilności rodzin.
- 6) Zmniejszenie ryzyka umieszczenia dzieci w systemie pieczy zastępczej oraz ułatwienie powrotu dzieci przebywających w pieczy do ich rodzin naturalnych.

4. Adresaci i realizatorzy Programu

Gminny program wspierania rodziny w Gminie Kisielice na lata 2022-2024 skierowany jest do rodzin z dziećmi, w szczególności rodzin przeżywających trudności w wypełnianiu funkcji opiekuńczo-wychowawczych, przedstawicieli instytucji, organizacji i służb zobowiązanych do udzielania pomocy rodzinie, a także do całej społeczności lokalnej. Wszystkie cele i działania zaplanowane do realizacji w ramach niniejszego Programu mają służyć poprawie sytuacji rodzin z dziećmi, w tym rodzin wieloprotblemowych. Aby efektywnie zapobiegać sytuacjom kryzysowym i skrajnym, w tym konieczności zabierania dzieci i umieszczenia w systemie pieczy zastępczej, a także aby zwalczać niepożądane zachowania, konieczne jest wzmacnianie kompleksowości i spójności systemu wsparcia rodzin opartego o aktywizację i rozwój zasobów lokalnych, w tym zwłaszcza różnorodnych form profilaktyki oraz dostępu do specjalistów.

Realizatorami niniejszego Programu są w szczególności następujące instytucje:

- Miejsko-Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Kisielicach,
- Zespół Interdyscyplinarny ds. przeciwdziałania przemocy w rodzinie,
- Gminna Komisja Rozwiązywania Problemów Alkoholowych w Kisielicach
- Punkt Konsultacyjno-Terapeutyczny,
- Zespół Szkół w Kisielicach, w skład którego wchodzi Szkoła Podstawowa im. Henryka Sienkiewicza oraz Przedszkole w Kisielicach,
- Szkoła Podstawowa w Łęgowie,
- Szkoła Podstawowa w Goryniu,
- Żłobek Miejski w Kisielicach,
- Miejsko-Gminna Biblioteka Publiczna w Kisielicach,
- Miejsko-Gminny Ośrodek Kultury w Kisielicach.

Lokalny system wspierania rodzin uzupełniają inne instytucje, w tym o charakterze powiatowym. Są to w szczególności:

- Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie w Iławie;
- Powiatowe Centrum Rozwoju Edukacji – Poradnia Psychologiczno-Pedagogiczna w Iławie;
- Komenda Powiatowa Policji w Iławie oraz Posterunek Policji w Kisielicach;
- Sąd Rejonowy w Iławie (kuratorzy sądowi).

Ponadto patrząc szeroko na lokalny system instytucji, organizacji i osób działających na rzecz rodzin z dziećmi, należy uwzględnić również aktywne organizacje pozarządowe (w szczególności funkcjonujące w sferze edukacji, pomocy społecznej, bezpieczeństwa, kultury i sportu), organizacje kościelne (parafie oraz grupy parafialne), a także jednostki pomocnicze gminy – sołectwa. Rola sołtysów oraz wspierających ich osób/grup mieszkańców wiąże się w szczególności ze stymulowaniem lokalnego życia społecznego, integrowaniem społeczności lokalnej, organizowaniem działalności świetlic wiejskich, jak również reagowaniem na problemy poszczególnych rodzin.

5. Monitoring i ewaluacja Programu

Monitoring *Gminnego programu wspierania rodziny w Gminie Kisielice na lata 2022-2024* będzie służył odpowiedzi na pytanie, w jakim stopniu zostały osiągnięte zakładane rezultaty jego realizacji. Będzie przeprowadzany corocznie przez Miejsko-Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Kisielicach na podstawie danych i informacji, zarówno będących w posiadaniu MGOPS, jak również pozyskanych od poszczególnych podmiotów zaangażowanych we wdrażanie Programu. Powinny to być dane roczne z uwzględnieniem ich dostępności na moment przeprowadzania monitoringu. Weryfikacji będą podlegać wskaźniki, zawarte w Karcie monitoringu, stanowiącej załącznik do niniejszego Programu.

Katalog wskaźników ujęty w tabeli obejmuje w dużej mierze wskaźniki przekrojowe, których analiza ma na celu scharakteryzowanie ogólnej sytuacji. Ma on charakter otwarty, co oznacza, że można go uzupełniać o dodatkowe wskaźniki, jeśli zajdzie taka potrzeba. Raport

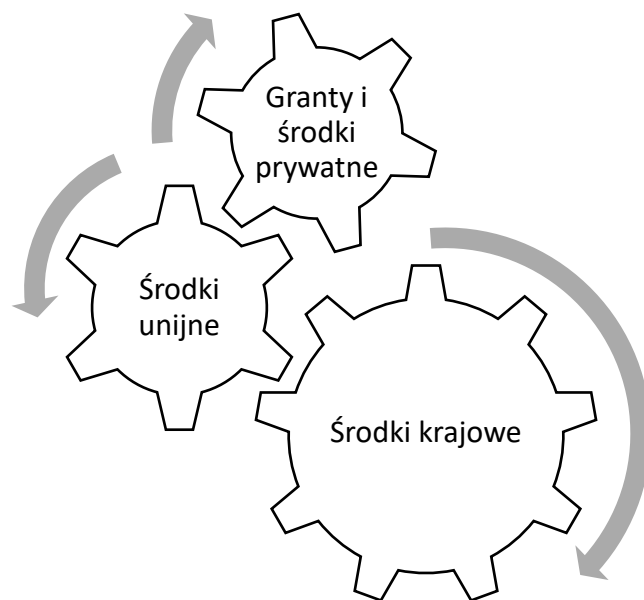
z monitoringu powinien zawierać również opis działań zrealizowanych w ramach Programu. Regularna weryfikacja stanu realizacji poszczególnych zadań pozwoli uchwycić różnice pomiędzy przyjętym planem a jego faktycznym wykonaniem, przy czym analizowane powinny być informacje o charakterze zarówno ilościowym jak i jakościowym, w celu odpowiedzi na pytania: „Co, kiedy i jak zostało wykonane?”. Istotną rolę w procesie monitoringu wskaźników (podobnie jak i w trakcie realizacji zadań merytorycznych) odgrywać będzie współpraca międzyinstytucjonalna. Nie chodzi bowiem tylko o pozyskanie danych niezbędnych do określenia stanu osiągniętych wskaźników, ale również o wspólną ewaluację jakości podejmowanych działań. W procesie całościowej oceny Programu możliwe jest wykorzystanie pytań ewaluacyjnych, np.:

- w jakim stopniu zakładane cele zostały osiągnięte?
- czy Program przyczynił się do rozwiązania lub zminimalizowania zdiagnozowanych problemów?
- jakie były sukcesy, a jakie przeszkody napotkało wdrażanie Programu?
- czy podobne efekty można było osiągnąć przy wykorzystaniu innych instrumentów?
- czy podobne efekty można było osiągnąć przy wykorzystaniu niższych nakładów finansowych?
- czy zrealizowane w ramach Programu inicjatywy pobudziły kolejne przedsięwzięcia?
- czy osiągnięte efekty nie zostały uzyskane kosztem pogorszenia sytuacji osób i instytucji nie objętych programem?

Ewaluacja Programu powinna zostać przeprowadzona najpóźniej w ostatnim roku jego realizacji (II połowa 2024 roku), a jej wyniki posłużą zaplanowaniu efektywnych i skutecznych działań w następnej perspektywie czasowej.

6. Źródła finansowania Programu

Działania zaplanowane do realizacji w *Gminnym programie wspierania rodziny w Gminie Kisielice na lata 2022-2024* będą finansowane z różnych źródeł, w tym ze źródeł krajowych, unijnych, a także grantów i środków prywatnych.

Głównym źródłem będzie budżet Gminy Kisielice. W świetle art. 7 *Ustawy o samorządzie gminnym* do zadań własnych gminy należy bowiem zaspokajanie potrzeb zbiorowych wspólnoty, w tym m.in. w sprawach pomocy społecznej, wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej, gminnego budownictwa mieszkaniowego, edukacji publicznej, kultury, polityki prorodzinnej czy bezpieczeństwa obywateli. Zadania te, bezpośrednio lub pośrednio odnoszące się do wsparcia rodzin, wykonywane są przez jednostki organizacyjne i pomocnicze gminy jako ich zadania statutowe.

Środki na realizację zadań Programu będą pochodzić również z budżetu państwa. Część z nich trzeba będzie pozyskać startując w konkursach, ponieważ w tej kategorii mieszczą się programy rządowe oraz programy ministerstw. Są to zarówno konkursy dostępne dla jednostek samorządu terytorialnego, jak i dla organizacji pozarządowych. JST mogą otrzymać wsparcie z programów takich jak: Program Ochrony „Wspieranie Jednostek Samorządu Terytorialnego w Tworzeniu Systemu Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie” oraz Program asystent rodziny i koordynator rodzinnej pieczy zastępczej.

Istotne źródło finansowania będą stanowić także środki z Funduszy Europejskich w perspektywie 2021-2027, dostępne na szczeblu regionalnym, w tym szczególności w obszarze włączenia społecznego czy edukacji. Uruchomienie pierwszych konkursów może nastąpić prawdopodobnie w 2022 roku, wtedy też będzie znany już ostateczny kształt regionalnego programu operacyjnego.

Ważnym źródłem finansowania będą dotacje i granty dostępne dla trzeciego sektora. Wśród nich są programy rządowe i ministerialne, a także programy Narodowego Instytutu Wolności – Centrum Rozwoju Społeczeństwa Obywatelskiego, takie jak np. Program Fundusz Inicjatyw Obywatelskich na lata 2021-2030. Uzupełnienie mogą stanowić również środki prywatne pochodzące z fundacji, zakładanych przez firmy, instytucji finansowe lub osoby prywatne; pieniądze od sponsorów, środki z 1% dla organizacji pożytku publicznego, darowizny, zbiórki publiczne i inne. W zależności od specyfiki danego programu pomocowego bądź funduszu, realizatorami projektu mogą być podmioty ekonomii

społecznej. Nieodzowna będzie więc współpraca gminy z lokalnymi partnerami oraz generowanie potencjału w postaci partnerstw międzysektorowych.

Załącznik 1.

**KARTA MONITORINGU GMINNEGO PROGRAMU WSPIERANIA RODZINY
W GMINIE KISIELICE NA LATA 2022-2024
..... ROK**

Lp.	Nazwa wskaźnika	Wartość
I.	1. Liczba rodzin korzystających z pomocy społecznej z tytułu bezradności w sprawach opiekuńczo-wychowawczych i prowadzenia gospodarstwa domowego 2. Liczba osób w rodzinach	
II.	1. Liczba rodzin korzystających z pomocy społecznej z tytułu potrzeby ochrony macierzyństwa 2. Liczba osób w rodzinach	
III.	1. Liczba rodzin korzystających z pomocy społecznej z tytułu potrzeby ochrony wielodzietności 2. Liczba osób w rodzinach	
IV.	1. Liczba rodzin korzystających z pomocy społecznej z tytułu przemocy w rodzinie 2. Liczba osób w rodzinach	
V.	1. Liczba rodzin z dziećmi objętych pomocą społeczną 2. Liczba osób w rodzinach	
VI.	1. Liczba rodzin niepełnych objętych pomocą społeczną 2. Liczba osób w rodzinach	
VII.	1. Liczba dzieci umieszczonych w pieczy zastępczej na koniec roku	
VIII.	1. Liczba dzieci od 3 do 6 lat objętych wychowaniem przedszkolnym 2. Liczba dzieci do 3 lat objętych opieką sprawowaną przez żłobek, klub dziecięcy lub opiekuna dziennego.	
IX.	1. Liczba osób/rodzin objętych pomocą w ramach programów żywnościowych. 2. Liczba zorganizowanych zbiórek żywności i innych podstawowych dóbr	
X.	1. Liczba rodzin objętych wsparciem asystenta rodziny 2. Liczba osób w rodzinach 3. Liczba dzieci 4. Liczba zatrudnionych asystentów rodziny	
XI.	1. Liczba rodzin wspierających	
XII.	1. Liczba rodzin, które skorzystały z poradnictwa specjalistycznego	
XIII.	1. Liczba utworzonych placówek wsparcia dziennego 2. Liczba miejsc w placówkach wsparcia dziennego 3. Liczba dzieci uczęszczających do placówek wsparcia dziennego	
XIV.	1. Liczba nowozałożonych Niebieskich Kart 2. Liczba rodzin objętych w ciągu roku procedurą Niebieskie Karty	

Opracował.....

Zatwierdził